

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ,
בעריכת נחמה ליבוביץ. שנת העשרים ושבע

בה (תשכ"ח)

פרק י"א
דור הפלגה

שאלה כללית

א. רד"ק י' ה': ד"ה מאלה נפרדו: אחר הפרדם בחרו להם בני יפת איים ששכנו בהם, ואיים הם מחוזות מחולקות זה מזה.

י' ה' ד"ה איש ללשונו: כי לא היו כלם בני לשון אחת אחר הפלגה, וכן לשון גוי בפני עצמו, אע"פ שכלם בני יפת.

י' ל' ד"ה ויהי מושבם: אחר הפלגה בררו להם את הארץ אשר ממשא עד הר קדט... י' ל"ב ד"ה ומאלה נפרדו הגויים בארץ אחר המבול: והנה לא נפרדו אלא אחר הפלגה? אלא פרושו: אלה משפחות בני נח שנולדו אחר המבול נפרדו בארץ כאשר נפרדו והוא אחר הפלגה.

בכור שור י"א א' ד"ה ויהי כל הארץ שפה אחת ודבָרִים אחדים: שהיו כלם יודעים שבעים לשון.

י"א ו' ד"ה ושפה אחת: שכלט יודעים שבעים לשון ומבינים זה את זה. " ז' " אשר לא ישמע איש שפת העחר: כי כל אחד שכח כל הלשונות חוץ מאחת, ומה שידע זה לא ידע זה. אבל בין כלם ידעו שבעים לשונות. דאין נראה לי לומר לפי הפשט, דעכשו נבראו להם שבעים הלשונות.

בעל רכסיט לבקעה י"א א' ד"ה ויהי כל הארץ (אחרי הביאו קושיות רבות וקשות על פרקנו).

...ולכן אם ניתן רשות לפרש בדרך אחרת פרשה זו, שאין מצוה ממצוות התורה תלויה בה, כי אם להודיע משפטיו ישיב גמול על גאים בדבר אשר זדו אם גוי ואם אדם יחד, - יתכן כי הפרשות כתובות בסדר המוקדם והמאוחר, אחר שכתב כי בני יקטן הרבים ישבו עד הר הקדם (עיי' י' ל') אמר "ויהי כל הארץ" של בני יקטן שפה אחת, אף שמשפחות הרבה היו, כמו (תהל' מה, יצ) תשיטמו לשרים בכל הארץ - בכל ארץ ישראל (בר' י"ג) "והיא כל הארץ לפניך" - כל הארץ הזאת. (בר' מ"א) "וכל הארץ באו מצרימה" - לא שבאו מאחריה ים ומקצרוי ארץ אלא כל ארץ כנען וסביבותיה, כך "ויהי כל הארץ" היא שפה אחת רגו'... ואמר כי שם - בבקעת החטאים האלה - בלל ה' שפת כל הארץ ההיא כעיסה בלולה, ומשם הפיצם, ולא היה ליתר העמים חלק עמהם. אף כי לצדיקי הדור ושפתם תכון לעד. כך יתכן לפרש והבוחר יבחר.

ר' ש.ר. הירש פרק י' ה' ד"ה נפרדו: רק להלן יסופר על פיזור האומות ובלבול לשונות הגויים. ואעפ"כ הוא אומר כבר כאן, שהגויים נפרדו בארצותם וללשוונותיהם, אולם להלן יסופר על התערבות מיוחדת של ההנהגה האלוקית המחנכת את האדם; ותוצאת ההתערבות הזאת שונה מן האמור בכתוב הזה: כאן יסופר על תופעה טבעית, שהיתה צפויה בתנאים החדשים, העמים התפשטו כדרכם והרחיבו את גבולם בארץ. ומשנשתנו הארצות ואקלימים, נשתנו גם האומות זו מזו. דבר זה היה צפוי והכרחי, והוא בא במחשבה תחילה, ורק על כך מסופר בפסוק זה...

ד"ה איש ללשונו: לשונם המיוחדת היתה תוצאה של הפירוד ולא סיבת הפירוד. משרבו בני נח נפרדו בארצותם ובהשפעת הקרקע גם בתגובה לשונם. דומה שיש הבדל גדול בין "שפה" הנזכרת בדור הפלגה לבין "לשון" הנזכרת כאן. שפה פרושה כמשמעה: השפה הגרמנית, הצרפתית, וכו'. ואילו "לשון" היא הדיאלקט, דרך הלשון, הגוון המיוחד של השפה... ובכן משרבו בני נח נפרדו כדרכם; נבדלו במקומותיהם והיו ל"איים"; "הארץ" האחת נתפצלה ל"ארצות" והגוי האחד נבדל ל"גויים". האדם מושפע מן התנאים החיצוניים - וכך היתה השפה האחת לדיאלקטים שונים. והנה שוני הדיאלקטים הפריד כלפי חוץ ויצר "גויים" שונים, אך הוא גם היה מקשר כלפי פנים ואיחד את "משפחותם" ו"גוייהם". אין אחוד בלא פירוד.

" י"א א': כבר ראינו לעיל: סבות טבעיות גרמו לכך שבני אדם נפרדו לקבוצות וכתוצאה מכך נפרדו הלשונות. אולם עדיין לא היו השפות זרות לחלוטין. השפה היתה אחת אך הלשוונות היו שונות. הם דברו שפה אחת בדיאלקטים שונים.

1. מהי השאלה המשותפת לכל ארבעתם, שאותה הם מבססים לישב?
2. כמה דעות שונות נפתרו השאלה באמרו לעיל ואלו הן?
3. במה קירוב בעל רכסיט לבקעה לרד"ק ובמה הוא שונה ממנו?

4. למה מדגיש בעל הרכסים לבקעה שאין בפרק י"א מצוות?
5. מתוך דברי הירש משתמע שיש הבדל בין "הפרד" ובין "נפוץ" מהו ההבדל?
6. היש להביא לאחת הדעות הנ"ל סמך ממה שמבא בפניה לאחרית הימים:
צפניה ג' ט' י' - כי אז אהפוך אל עמים טהור ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכס אחד...

ב. וראשו בשמים

סנחה בלולה (ר' יעקב כהן רפא מפורטא)
ד"ה וראשו בשמים: כפי הפשט על דרך (דב' ט' ב') "ערים גדולות ובצורות בשמים".

1. מה רצה לתקן ע"י ההבאה מספר דברים?
 2. למה הדגיש בתחילת פרושו "לפי הפשט"?
- ג. ד', הנה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ הרכסים לבקעה: ד"ה ונעשה לנו שם הוא הטעם למגדל, "ופן נפוץ" טעם לבנין העיר, שכן מנהג הכתוב בכל מקום לפרש האחרון תחילה, כמו שיתברר אצל מסה ומריבה. ולכן טעם האתנחתא במלת "שם", שהוא מחובר למעשה המגדל הסמוך לו.
1. מה הקשי בפסוקנו שרצה לישב?
 2. מה ענין מסה ומריבה למקומנו?
 3. הסבר את דבריו המסומנים בקו והבא דוגמא "למנהג הכתוב" שעליו ידבר כאן מן התורה או מנביאים?

ד. ו', ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות

רש"י ד"ה לא יבצר: בתמיהה. "יבצר" לשון מניעה כתרגומו, ודומה לו (תהל' ע"ו י"ג) "יבצור הוא נגודים".

רנה"ו (ר' נפתלי הרץ ויזל) בפרושו לס' בראשית "אמרי שפר".
אלו הם דברי השם החוקר לב ויודע מה שעתיד עליהם שמעתה יעשו כל התועבות הגדולות העולות על רוח איש מהן, לא יבצר מהם דבר. ומלת "יבצר" על החסרון, כמו שנת "בצורת".

אבן כספי מצרף לכסף:

דע, כי אע"פ שמטבע הדבור, ומן הנכון שיקבל שנוי מצד הערות ורמקזות המדבר אף דרך תימה או גיזום או כעס, כמו שכתבו אריסטו ואפלטון, עד שבעבור זה אמרו חכמינו "מפי סופרים ולא מפי ספריים" וכבר נמצא מזה בתורה בהכרח במקום אחד בעלם *. כמו שאכתוב, וכל שכן בנביאים וכתובים, - הנה בזה אינו כלל לתימה ולגיזום, אבל המובן בזה, כי ה' אמר לעצמו או לפמליא שלו: "ראו, בני אדם השוטים, כי אינו דבר גדול ורם ונשגב ונבצר לכל העולה על רוחם לעשות!"

ואמר זה אם על הנמנע אם על האפשר הרחוק אשר הוא לפעמים יתואר כנמנע מצד הסכמת העברי, ומצד מלאכת ההגיון וספריי הטבע והאלוקות, אשרי המאמין!

- * כונתו לבמדבר כ"ב כ', וע' עלון ההדרכה!
1. מה הקשי בפסוקנו?
 2. מה ההבדל בין תשובת רש"י לבין שתי התשובות האחרות?
 3. מה ההבדל בין פרושו של אבן כספי לפרוש רנה"ו?
 4. כיצד יתפרש לפי דברי אבן כספי במד' כ"ב כ' ומדוע אין לדעתו לפרש את מקומנו באותו אופן?
 5. הסבר את דבריו המסומנים בקו.
 6. כלפי מי נאמר כאן "אשרי המאמין" ובמה מאמין הוא?

גליון וירא לא ישלח אלא למי שחדש את חתימתו לגליונות תשכ"ח.

שלח את הזמנתך בצרוף דמי החתימה (4 ל"י הגליון ו-2 ל"י העלון) למשרד החינוך המחלקה לתרבות תורנית ירושלים ת"ד 99